

Karşıyaka Çarşı Sokağı

Z i y a e d d i n B i l g i n

Karşıyaka İskele Meydanı, 1930

Siyah beyaz fotoğraf 1930 Karşıyaka İskele Meydanından. Çarşı Sokağına giriş. Genelde tek katlı, az da olsa iki katlı kagir yapılar. Çatılar tabii ki ahşap ve alaturka kiremit kaplı. Vapurla Konak'tan İskeleye gelenler akşam nevalelerini dükkan ve taticılardan alırken birbirleriyle selamlaşıp sohbet edip sağa sola sokaklara girip evlerinin yolunu tutuyorlar. Köşede kahvehane ve lokantalarda oturanlarda var tabii.

Henüz sokaklara ad yerine kişisiz numaralar verilmemiş (kim ne zaman yaptı acaba bunu). Karşıyaka'ya has, her sokağın önemli binası veya kullanımına, kullanıcılarına göre adı var.

Çarşıya iskeleden girersek sağda ESHOT Sokağı (acaba 1930'da da mı) Arabacı Sokağı, Tiyatro Sokağı, Banka Sokağı. Sol tarafta ise şimdiki adıyla Cami Sokağı, Kızılay Sokağı, Belediye Sokağı ve sağdakinin devamı Banka Sokağı, Sinema Sokağı (Deniz Sineması). Ankara İlkokulu sokağı ileride bunların sona erdiği yol. Bu, uzun yıllar hatta 1980'lere kadar tek ve iki katlı olarak yaşayan Karşıyaka Çarşısı'nın yan mekanlarının adları. Çarşı sokağı istasyonun

yanından yukarıya kıvrılarak devam eder. Osman Bey Camisi, Zübeyde Hanım Kabri önünden geçerek Soğukkuyu'ya varır. Caminin yanından Soğukkuyu Caddesinden Dedebaşına ve Örnekköy'e. Örnekköy ilginç. Kimseler bilmez İzmir'de galiba ilk Atatürk Anıtı gene 1935'de orada ana kavşağa yapılmış. Şimdi kahvenin avlusundan ağaçların serin mekanında duruyor. Emekli bir öğretmen aldığı tüm tazminatını harcayarak Örnekköy'e Karşıyaka'dan akarsu getirtip bir çeşme yaptırmış aynı meydanda. Şu anda asfaltın kenarında suyu akmaz şekilde geçmişini yaşıyor, ve de yarısı yere gömülü...

1997 Karşıyaka Çarşısının girişinde iki banka yapısının yer aldığı yeni durum. Oradan buraya nasıl gelindi. 50 yıl 1980'lere kadar Çarşı değişmedi desek yeri var. Sadece sağ cemahta birkaç yapı oluşabilmişti. Açıklamalar muhtelif. Burayı da Kemeraltı gibi korumak istemişler, sadece sol taraf yıkılacakmış, sağ taraf imar hattı kalacakmış. Aslında Karşıyaka Çarşısı 1930'lardaki şekliyle kalmalı mıydı? Korunması gereken var, gerekmeyen var (eskiye rağbet olsa bit

Karşıyaka İskele Meydanı, 1997

paazanna nur yağar). Bilemiyorum. 1980'li yıllarda Çarşı Sokağı imara açılmış, o tarihe kadar sadece sağ taraf imara açılmış. İmar izni birden bu dar sokakta 7-8 katlara varmalı mıydı? Ama çevresi o meşhur sokaklar çok daha önce. Çarşı uzun yıllar kısıtlanınca; yapsatçı müteahhitler önce bu yolları imar etmişler. (Bizde şehirler kat karşılığı yapsat müteahhitlerince merkez alanlarda ve değerli konut alanlarında geliştirilirler (???) veya gece ve gündüz konducularca çeperde genişletilirler. Bizde buna Türkiye'mizde kentsel gelişim ve değişim deriz. Son olarak şehir plancıları bunları yavaş bir düzende zorluklarla düzeltmeye çalışırlar, onlara daha da kat verir imkan tanırırlar. Mimarlar da bu gelişim ve genişletilmeye yaşayabilmek için alet olurlar.)

Kenar sokaklarda önce denize en yakın ve çarşı sokağına en yakın olan taraflarda ve en önce güneye bakan taraflardan başlayarak bu meşhur isimli sokakları imar ederler. Zemin kat dükkan, 4 kat konut. Herde 5 katı da konut olanları çoğunluktadır. Mal sahipleri ile müteahhitler hem dükkanları hem de katları paylaşabiliyorlar.

Ama Çarşı caddesinde pabuç pahalı. Dükkan sahipleri müteahhitten dükkanı ve üstündeki katı istiyorlar. Yukarıya da para etmiyor. Zira Çarşı civarında Belediyeden başka kamu büroları yok. Dolayısıyla kiralık veya satılık özel büroya ihtiyaç yok. Hizmet verecek yer olmayınca doğaldır ki özel teşebbüs satılık büro aramaz ve almaz. Çarşı da konut işi de pek olmuyor.

Karşıyaka çarşısında galiba ilk olarak Vakıflar işhanı gerçekleşti, galiba 1970'li yıllarda. Belki de özel bir izinle. Bir de o günler için yüksek bodrum katı üzerine 3 katıyla belediye binası ve köşede Ziraat Bankası yapısı. Bunun dışında yeni yapılmayıp, duran dükkanlar dekorasyonları ile ilginç görüntüler oluşturuyorlar. İşte Karşıyaka Çarşısının diğer ana caddelerden farkı burada. Yapsat müteahhit buraya giremiyor. Sosyal ve ekonomik nedenler mimariyi saptıyor. Yeni yapı arsa sahiplerince gerçekleştirilebilirse yapılıyor. Arada çarşı boyunca artık epey yükselen yapılar var ama, bunların özellikle konutları dolayısıyla en önemli ikisi çarşı girişindeki banka binaları. Öze-

nilmiş, pahalı esaslı yapılar ikisi de. Ama bence en azından dış görünüşleriyle birbirinden çok farklılar.

Sağdaki beyaz mermer kaplı giydirme cephe pencere bankası, bina yıkılınca bir daha kazanılması mümkün olmayan bodrum mekanlarını da oluşturarak işe girişti. Bu bence masraflı olsa da uzun vadede ve genelde doğru ve ekonomik bir olgudur. Yapı kitle açısından iri etki etse de özellikle Çarşı içi cephede strüktürel ve mimari kararlarını ortaya koymaktadır. Doğru plan doğru cephe verir. Fonksiyonları gereği oluşan iç mekanları iç ve dış mekan ilişkileri; strüktür ve dış cephelere yansımaktadır. Sadeliği anıtsallığını güçlendirmektedir.

Bu binanın en önemli derdi şu andaki bina üstüne cepheye konmuş olan isim levhasıdır. Bu levha eski haliyle (belediyeden alınan ruhsatta uyan kademeli ön cephe) yapılmış ve daha mütevazı etki bırakan binayı ezmektedir. Yan cephede geri çekilen son katın üzerindeki parapet yüksek olduğu halde bu vurguyu yapmamaktadır. Bu yurdu-muzda reklam uğruna mimariye yapılan haksızlıkların bir örneğidir. Ne derece binaya uydurulmaya çalışılsa da! Yani bina 3 cephesinde zaten yazılı banka isimleriyle banka için yeterli reklam unsuru değil miydi acaba. Ama reklamcılar iş yapmak uğruna böyle şeyleri mübah sayıyorlar ve yöneticilere etki yapıyor, binalarımızı bozuyorlar.

Soldaki genelde taş kısımları ile kahverengi etki bırakan banka binası daha kısıtlı bir alanda sağdakinden sonra yapılmış bir yapı. Dünyada etkisi artık azalsa da bizde hala etkili olan modern ötesi bir anlayışın etkili örneği. Reklam olayından işe başlarsak (dam üstünde saksak) dama monte edilen reklam panosu neredeyse 3 kata varan yükseklikte bu binada binayla hiç alakası olmayan bir şekilde bina geometrisini hiç hesaba katmadan sanki o bina bu reklama kaide olması için yapılmış gibi sadece kendi şarkısını söylüyor. Güya altında ezdiği banka binasının şahsiyetinin reklamını yapıyor. Ama onu çirkinleştiriyor. İddia edilir ki bina tasarımı; strüktür ve kitle dış etkisi açısından ve cephelerin tasarımı bankanın sembolü olan leyleği hatırlatıyor. Evet kanatlı bir etki yapıyor hakikaten diagonal bakınca.

Bir de kıpır kıpırlığı, yatay iki renkli değişen granit kaplamalar alü malzeme düşey vurgulu pencere giydirme doğramalar ve koyu renkli cam, beyaz alukobond kaplı yapı strüktürünü anımsatan kaplama kısım ve bankanın kabul ettiği mavi renkte gene alukobond kaplı subasman ve zemin kat kolonları. Acaba aslında çok da büyük olmayan bu yapıya çok şey mi yüklenmiş?

Bir de bina giydirilse bile bu yapının taşıyıcı sistemini yadsımalı mı acaba. Bu biçimi vermek uğruna bina katlarının en değerli noktası olan köşe mekanlar ne yazık ki yok edilmiş. Acaba diye düşünüyorum, beyaz alukobond kaplama köşede son noktaya kolon gibi yükselse, üste pencere altında bitse ve yere kadar devam etse taşıyıcılığı ifade edebilse daha iyi olmaz mıydı. Mavi renkli eleman muhakkak yatay sürekli olmak zorunda değil ki. Ama galiba gene reklam uğruna meslektaşımızın projesindeki beyazları kesip binayı öyle oluşturdular.

Her mimann bir yoğurt yiyişi vardır. Reklam ve garip bir kişilik iddiası uğruna onların yaptıkları da deforme edilebiliyor galiba. İzmir'de böyle esaslı spekülatif bina azdır. Ben bu değerli yapılar hakkında kısaca düşüncelerimi aktarmak istedim. Küçük bir beyin fırtınası. Sürç-ü lisan ettikse affola.

Zübeyde Hanıma giderken yeni Hükümet Konağı yanında kamulaştırılıp restore edilen geleneksel konut yapısı

Kamuya geçtiği için korunabilen iki eski konut yapısı

Karşıyaka İstasyonu

Vakıf İşhanı